

ZAPISNIK

sa 70. sjednice Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje Skupštine Crne Gore, održane 12. maja 2023. godine

Sjednica Odbora je počela u 10 sati.

Odborom je, na sjednici, predsjedavao poslanik dr Srđan Pavićević, predsjednik Odbora.

Sjednici Odbora su prisustvovali poslanici, članovi Odbora: Milosava Paunović, dr Tamara Vujović i dr Vladimir Dobričanin.

Sjednici Odbora su, u skladu sa članom 65 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali poslanica Jelena Božović kao zamjena poslanice Maje Vukićević, poslanica Valentina Minić kao zamjena poslanika dr Albina Ćemana dok je poslanica Nataša Jevrić bila zamjena poslanika Janka Milatovića.

Sjednici su, u cilju prikupljanja potrebnih informacija i stručnih mišljenja, prisustvovali Vasilije Lalošević, ministar sporta i mladih, Miomir Vojinović, ministar prosvjete, Slađana Ćorić, državna sekretarka u Ministarstvu zdravlja, Jelena Grdinić, v. d. generalne direktorice Direktorata za krivično i građansko zakonodavstvo u Ministarstvu pravde, Snežana Vujović, viša policijska inspektorica I klase, šefica Grupe za potrage, suzbijanje maloljetničke delikvencije i nasilja u porodici u Ministarstvu unutrašnjih poslova, Darko Stojanović, državni sekretar u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Duško Milanović, rukovodilac Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici, državni tužilac, dr Ivan Krgović - specijalista dječje i adolescentne psihijatrije i direktor Centra za autizam, Melisa Hot, psiholog, Nina Delević, direktorica JU Centar za djecu i mlade „Ljubović“ – Podgorica, Kristina Mihailović, izvršna direktorica NVO Udruženje „Roditelji“ i Lana Lješević, predsjednica Upravnog Odbora Unije srednjoškolaca Crne Gore.

Takođe, sjednici su prisustvovali i Neda Ojdanić, državna sekretarka u Ministarstvu sporta i mladih, Olivera Nikolić, načelnica Direkcije za osnovno obrazovanje i vaspitanje u Ministarstvu prosvjete, Radoje Novović, načelnik Odsjeka za istraživanje i razvoj u Zavodu za školstvo Crne Gore i Slobodan Savović, direktor Direktorata za opšte srednje, stručno obrazovanje i cjeloživotno učenje u Ministarstvu prosvjete.

Rad sjednice pratili su akreditovani novinari.

Za sjednicu je predložen i jednoglasno usvojen sljedeći

DNEVNI RED:

KONSULTATIVNO SASLUŠANJE NA TEMU “RIZIK, UZROCI I POSLJEDICE VRŠNJAČKOG NASILJA U CRNOJ GORI”

Predsjednik Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje dr Srđan Pavićević naglasio je da je dodatni razlog da se ovaj odbor bavi ovom temom nedavni tragični događaj nasilja sa smrtnim posljedicama, učinjen od strane jednog trinaestogodišnjeg dječaka, koji se dogodio u osnovnoj školi, u Beogradu, gdje je ubijeno osmoro djece i radnik obezbjeđenja, dok su šestoro djece i nastavnica ranjeni. Podsjetio je da se dan nakon ove tragedije dogodio još jedan tragični događaj, u okolini Mladenovca, učinjen od strane dvadesetjednogodišnjeg muškarca čiji je epilog osmoro ubijenih i 13 ranjenih. Navedene činjenice su razlog da vršnjačko nasilje kontinuirano bude u fokusu pažnje pa je opravdano očekivati i tražiti da nadležni organi, u skladu sa propisanim ovlaštenjima, posvećeno i beskompromisno rade na smanjenju i suzbijanju ovog ozbiljnog društvenog problema, naglasio je predsjednik dr Pavićević.

Specijalista dječje i adolescentne psihijatrije i direktor Centra za autizam dr Ivan Krgović, kazao je da je evidentan porast nasilja među djevojčicama na društvenim mrežama i da su na zapadu isto primijetili da društvene mreže utiču loše na nasilje i da roditelji moraju da preuzmu odgovornost, znaju da slušaju svoju djecu i prate njihovo ponašanje. Ukazao je na činjenicu da ni na zapadu nije riješen problem vršnjačkog nasilja i da se mora učiti od drugih i slijediti neki dobri modeli borbe protiv ovog nasilja. Skandinavske zemlje, poput Islanda i Finske, su dobri primjeri, koji su raznim programima uspjeli da smanje vršnjačko nasilje. Treba razmišljati o ograničavanju pristupa društvenim mrežama određenim starosnim grupama djece. Naglasio je da se moraju jačati službe, kao bitan faktor u suzbijanju vršnjačkog nasilja, da su potrebni specijalni pedagozi i kadrovska rješenja za dječji dom Mladost u Bijeloj. Roditelji, čak i nastavnici, nekim neadekvatnim stavovima mogu da podstiču nasilje a i sami nastavnici mogu biti žrtve nasilja od strane djece. Savremena nauka nema "vakcinu" koja bi omogućila da, odjednom, sva djeca budu fino vaspitana.

Psiholog Melisa Hot istakla je da je neophodno uspostaviti saradnju između porodice i škole. Porodica je ključna, jako je važna saradnja porodice i škole kako bi uticali na rješenje ovog problema. Istakla je da se mora ozbiljno raditi na prevenciji i da ne postoji sistem koji pruža porodičnu psihoterapiju. Poručila je da se škola najčešće uzima kao mjesto gdje se vrši vršnjačko nasilje jer je, u suštini, najbrojnija zajednica ali i naglasila da se nasilje dešava i izvan škole i njenog okruženja pa škola nema opciju da reaguje. Apelovala je da se urade istraživanja, da se utvrdi šta je to što determiniše nasilnike a šta žrtve nasilja. Takođe, naglasila je da su skandinavske zemlje počele da istražuju ozbiljno ovaj problem nakon slučajeva maloljetničkog suicida, među žrtvama vršnjačkog nasilja.

Ministar prosvjete Miomir Vojinović je kazao da je formirana Komisija koja će procijeniti na osnovu broja učenika u određenim školama gdje treba povećati broj psihologa, odnosno pedagoga. Komisija će razmotriti i mogućnost da se, u onim školama u kojima trenutno, na osnovu normative, ne postoje psiholozi i pedagozi, nađe način na koji se mogu angažovati i uključiti u ovu aktivnost. Ministar Vojinović je napomenuo da od 4. maja funkcioniše besplatna telefonska linija za prijavu nasilja i da je do sada bilo osam

poziva i jedna govorna poruka (šest poziva se odnosilo na prijavu vršnjačkog nasilja od kojih su se četiri poziva odnosila na kombinovano fizičko i verbalno nasilje, jedan poziv na fizičko, verbalno i sajber nasilje i jedan poziv isključivo na fizičko nasilje). Istakao je da je 8. maja licencirana ustanova, u okviru Policijske akademije, gdje se može steći stručna kvalifikacija – asistent u prevenciji nasilja i vandalizma. Kazao je i da vjeruje da će se uskoro pojaviti stručna lica koja će raditi isključivo u školama. Formirana je komisija koja radi na izmjenama pravilnika o normativima a na osnovu toga će procijeniti gdje treba povećati broj psihologa ili pedagoga. Razmotriće se i način kako da se angažuju psiholozi i pedagozi u školama u kojima ih, trenutno, nema, zaključio je ministar Vojinović.

Izvršna direktorica NVO Roditelji Kristina Mihailović smatra da je vrijeme da se počne konkretno raditi. Kazala je da je Savjet za prava djeteta bio prije dva mjeseca i da je tada dogovoreno da će za 15 dana svi dostaviti predloge šta treba raditi. Ta se sjednica još nije desila a ona je nešto što će doprinijeti, nada se, rješavanju problema. Njena sugestija Odboru i Skupštini je da se, određenom vrstom pritiska na Vladu, uključimo u rješavanje problematike. Predložila je organizovanje konsultacija sa različitim kompetentnim stranama koje se bave ovom problematikom. Sugerisala je šire konsultacije sa konkretnim predlozima, prevashodno da se insistira na primjeni postojećih propisa i zakona i da se vidi šta se može mijenjati u dijelu odgovornosti i postupanja.

Predsjednica Upravnog odbora Unije srednjoškolaca Crne Gore Lana Lješković, naglasila je da svjedoči tome da je vršnjačko nasilje u Crnoj Gori evidentno i da je ono izazvano različitim faktorima. Kazala je da je solucija razvijanje programa koji će pomoći u prevenciji ali i rješavanju problema. To uključuje obrazovne programe i radionice, ne samo za učenike u školama već i za roditelje i nastavnike u Crnoj Gori. Time se osigurava prostor za mlade u kome bi oni mogli da rastu, razvijaju se i normalno funkcionišu. Veliki broj incidenata u svijetu i, nažalost, u regionu treba da budu poslednja opomena i pokazatelj onoga što ne smije da se dešava u Crnoj Gori, zbog čega smatra da je neophodno preduzeti određene mjere u cilju suzbijanja nasilja. Smatra da je potrebno pronaći rješenje u vidu prisustva policajca kako u dvorištu škole tako i u kvartovima u Podgorici, ostalim gradovima i opštinama u Crnoj Gori. Ili, barem jedan policajac za nekoliko škola pri čemu treba uskladiti školske odmone kako bi to službeno lice moglo da pravovremeno djeluje u prevenciji nasilja. Ne može se očekivati kvalitetno društvo bez kvalitetne pomoći i zaštite. Veća dostupnost i informisanost o održavanju mentalne higijene je nešto na čemu treba raditi. Takođe, pomenula je opciju uvođenja barem jednog obaveznog razgovora djece sa psihologom tokom školske godine.

Direktorica JU Centar za djecu i mlade “Ljubović”, Podgorica Nina Delević, istakla je da se vršnjačko nasilje rijetko javi jednom i da se za njega čuje tek onda kada za žrtvu nastupe teže posljedice ili kada se ono javi više puta prema jednoj ili prema više osoba. Brine je to što počilnac nasilja postaje dominantan prema samoj žrtvi nasilja ali, nažalost, i prema sistemu jer sistem nema adekvatan odgovor pa je krivično pravo u odnosu na maloljetnike izgubilo svoju preventivnu funkciju a država nema represivne

mehanizme prema počiniocima krivičnih djela. Smatra da treba poslati jasnu poruku počiniocima krivičnih djela da to što rade nije dozvoljeno niti je društveno prihvatljivo. Naglasila je da ako već postoji situacija i normativni okvir takav da je dijete od 14 godina apsolutno krivično neodgovorno, a na primjeru Republike Srbije su se vidjele posljedice koje mogu da nastupe, ne može se govoriti ni o mjerama prevencije kad te mjere nijesu propisane u krivičnom zakonodavstvu. Zakon razlikuje dvije vrste maloljetnika, mlađe - uzrasta od 14 do 16 godina i starije - uzrasta od 16 do 18 godina. Lice mlađe od 14 godina nije krivično odgovorno i protiv njega se ne može voditi krivični postupak, niti se mogu primijeniti sankcije i mjere propisane krivičnim zakonodavstvom. U Crnoj Gori je, u poslednjih 20 godina, najmlađi počinilac krivičnog djela ubistva bio maloljetnik od osam godina. Četiri ubistva su izvršili maloljetnici od 12, 15 i 16 godina. Njima se nije mogla izreći kazna zavodskog tipa pa smatra da je neophodno promijeniti kaznenu politiku prema maloljetnim počiniocima krivičnih djela. Rekla je da Kanada, kao najliberalnija zemlja, u krivičnom zakonodavstvu ima granicu krivične odgovornosti za maloljetnika od 12 godina. Prema njenim riječima, dijete od 14 godina danas nije isto kao dijete istog uzrasta prije 20 godina, objasnivši to promjenom stilova života i činjenicom da danas postoje društvene mreže.

Viša policijska inspektorka I klase, šefica Grupe za potrage, suzbijanje maloljetničke delikvencije i nasilja u porodici Snežana Vujović kazala je da se problem može riješiti samo u sinergiji svih prisutnih. Istakla je da su uzroci nasilja vrlo važni za ispitivanje i za analizu. Sistemu nedostaje to što su djeca uskraćena za važan segment obrazovanja, a to su nauka i kultura. Vrlo često se može vidjeti da su djeca jako kreativna u oblicima nasilja koja ispoljavaju. Kazala je da sistem treba obnavljati u temelju, a da policija kao represivni organ, često, nije u prilici da sprovodi preventivne mjere. Istakla je da je proteklih dana formiran radni tim unutar MUP-a, a čine ga kolege koje rade na slučajevima maloljetničke delikvencije i predstavnici tog resora u cilju interne koordinacije i razvijanje saradnje sa drugim institucijama. Planirali su izradu protokola koji bi potpisale sve relevantne institucije a kojim bi se obavezali na korake koje svi treba da preduzemo, najavljujući i podzakonski akt koji bi propisao načine na koji policijski službenik postupa prema maloljetnom izvršiocu ovakvih djela.

Rukovodilac Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici Duško Milanović poručio je da se državno tužilaštvo, po prirodi djelatnosti i funkcije, uključuje tek kada se izvrši krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti. Zabrinjava to što je u porastu izvršenje krivičnih djela koja se mogu svrstati u vršnjačko nasilje. Istakao je da se krivična djela iz nadležnosti Osnovnog državnog tužilaštva ne mogu odvojiti od krivičnih djela koja su uzročno posljedično vezana s vršnjačkim nasiljem. S tim u vezi, naveo je da su u porastu izvršenja krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, nasilničko ponašanje kao i nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija, do kojih djeca lako dolaze i, samim tim, izvršavaju ova krivična djela. Samo od početka godine imali su 40 predmetnih djela koja su izvršila maloljetna lica a ako se uzmu u obzir i mlađa punoljetna lica za koja se mogu primijeniti određene vaspitne mjere, taj broj je značajno veći. Postupci prema

maloljetnim licima se vode u skladu sa Zakonom o postupanju prema maloljetnicima koji ima nedostataka jer kaznena politika nije adekvatna ali je usklađen sa međunarodnim aktima, posebno sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i oni postupaju u skladu sa tim propisima. Predložio je formiranje tima koji bi morao da radi češće i da ima određene zaključke, u kojem bi bio predstavnik tužilaštva, kako bi došlo do konkretnih rješenja.

V.d. generalne direktorice Direktorata za krivično i građansko zakonodavstvo Jelena Grdinić saopštila je da Ministarstvo pravde priprema izmjene i dopune krivičnog zakonodavstva koje se odnose i na krivična djela nasilja. S tim u vezi, navela je da se uvode u krivično zakonodavstvo stručne službe, u okviru viših sudova i tužilaštava, koje bi radile na osnaživanju lica - žrtava nasilja, posebno u dijelu njihovog ohrabriranja da podnose krivične prijave protiv nasilnika. Istakla je da je Predlog izmjena i dopuna Zakonika o krivičnom postupku upućen Evropskoj komisiji u decembru prošle godine ali još nijesu dobili prve komentare. Nakon toga bi se trebao utvrditi konačni zakonski tekst. Takođe, navela je da su predložene izmjene i Krivičnog zakonika u smislu uvođenja novih krivičnih djela protiv polnih sloboda, kao što je krivično djelo seksualnog uznemiravanja. Pored toga, uvode se krivična djela zloupotreba tuđeg snimka, fotografije, portreta, audio zapisa i spisa sa seksualno eksplicitnim sadržajem, uz otežavajuću okolnost ukoliko je neko od tih krivičnih djela izvršeno na štetu djeteta. Na kraju je navela da rade i na izmjenama zakona vezanim za postupanje prema maloljetnicima u krivičnim postupcima i promjeni kaznene politike pa bi se tako mlađem maloljetnom licu, koje izvrši krivično djelo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od deset godina, sudilo kao punoljetnom licu. Najavila je i izmjene Zakona o zaštiti nasilja u porodici.

Državni sekretar u Ministarstvu rada i socijalnog staranja Darko Stojanović, smatra da su tragični događaji u Republici Srbiji dali dodatnu obavezu da se mora što prije reagovati i iznaći rješenje problema. Kazao je da je, nažalost, kasno kad ustanove iz nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja reaguju jer se, tada, nasilje već dogodilo. Mora se raditi više na prevenciji. Ustanove koje najviše targetira ovaj problem su centri za socijalni rad, a oni su evidentirali porast broja slučajeva vršnjačkog nasilja u prethodnoj godini.

Državna sekretarka u Ministarstvu zdravlja dr Slađana Ćorić, naglasila je da nasilje u porodici treba da se tiče svakog pojedinca, a tragedija nesagledivih posljedica u Republici Srbiji treba da bude opomena u svim institucijama, naročito institucijama koje učestvuju u obrazovnom, odnosno vaspitnom karakteru. Smatra da, sa medicinskog aspekta, zdravstveni sistem nema ključnu ulogu, ali ima ulogu kako da pomogne i učestvuje u preventivnim mjerama. Završena je strategija ranog razvoja djeteta koja se odnosi na svako dijete u Crnoj Gori a dominantno se tiče djece sa smetnjama u razvoju. Pored toga, ima i savjetodavnu ulogu u psihološkoj podršci porodici. Strategija se dominantno oslanja na porodicu koja mora aktivno učestvovati u svakom problemu svog

djeteta. Kazala je da je predviđeno da svaki dom zdravlja ima psihologa koji bi bio podrška porodicama uz konstataciju da postojeća savjetovališta za mlade, koja se nalaze u okviru domova zdravlja, treba ponovo aktivirati s obzirom da je njihovo funkcionisanje, tokom pandemije koronavirusom, bilo praktično obustavljeno.

Ministar sporta i mladih Vasilije Lalošević je istakao važnost pravljenja nacionalne strategije prevencije i zaštite protiv vršnjačkog nasilja i formiranja tijela koje bi bilo u stalnom zasijedanju. U saradnji sa UNICEF-om su uradili jedno istraživanje i došli su do određenih pozitivnih ali i razočaravajućih rezultata. Visok procenat mladih smatra da ne posjeduje empatiju prema kolegama. Došlo se do podataka da je pandemija dovela do katastrofalnih posljedica za mladu populaciju a kod adolescenata od 10 do 18 godina pojavile su se stvari koje, do sada, nijesu zabilježene. Došlo je do pojave hiperaktivnosti, poremećaja spavanja, anksioznosti, umišljanja bolesti, sukoba i nasilja među članovima porodice ali i delikventnosti u ponašanju i potpune asocijalnosti. Sve ovo ukazuje na alarmantan poziv kako bi se došlo do konkretnih stvari i mjera. Istakao je da su subvencionirane članarine u sportskim školama i klubovima i to je doprinijelo da se djeca što više bave sportom. Kazao je i da se kaje što je doprinio dekriminalizaciji klevete jer je vrijeme pokazalo da se, na taj način, na mala vrata, uvelo tzv. sajber nasilje. Kazao je i da su poznati slučajevi da se djeci upućuju prijetnje da ne smiju da se pojavljuju na sportskim takmičenjima i terenima, da dolazi do zakazivanja tuča i svađa ali i da se djeca povlače u sebe i da mnogo vremena provode na društvenim mrežama.

Poslanica Valentina Minić, smatra da naši ljudi imaju empatiju. Što se tiče nasilja, istakla je da cifre i analize iz novijih istraživanja govore da smo po stopi nasilja ispod prosjeka u odnosu na zemlje regiona i svijeta. Rekla je da te cifre trebaju da nam daju elan da još više preventivno djelujemo, da nam se ne bi dogodilo ono što se događa u zemljama u okruženju. Kazala je da je program razoružavanja stanovništva dobar mehanizam za suzbijanje oblika nasilja i, s tim u vezi, postavila je pitanje predstavnicima Ministarstva unutrašnjih poslova koji je naš program razoružavanja? Ocijenila je da je veliki problem to što institucije nemaju ugovor sa sudstvom i tužilaštvom o obavljanju maloljetničkog rada. Pohvalila je promptno reagovanje nadležnih institucija i zahvalila se nevladinim organizacijama koje, u kontinuitetu, rade na suzbijanju ove kompleksne pojave.

Poslanik dr Vladimir Dobričanin, član Odbora, istakao je da ga ohrabruje to što su svi prisutni predstavnici nadležnih institucija prepoznali probleme i preduzeli određene aktivnosti na suzbijanju ovog problema. Smatra da je pohvalno što se sport konačno vratio u škole, jer je nedostatak fizičkog vaspitanja, likovne i muzičke kulture, uticao na to da su djeca gojazna, slabo empatična, jer za svoje „protivnike” imaju kompjuter, a ne žive ljude. Rekao je da više faktora dovodi do pojave vršnjačkog nasilja, kao što je stečena psihopatologija, porodica, uticaj okoline. Mišljenja je da se maloljetni nasilnici moraju kažnjavati. Rekao je da se slaže da treba razgraničiti porodično nasilje i vaspitanje, ali i da smatra da su porodica, škola i društvo ispustili vaspitanje djece, da je pedagoško-psihološki kadar zapostavljen, pa njihov položaj treba ojačati i omogućiti da specijalni pedagozi i psiholozi rade u specijalizovanim institucijama, kako bi mi došli do te djece, a ne da očekujemo da ta djeca dođu do nas. Komentarisao je slučaj u kome su roditelji

privedeni jer su prutom tukli dijete. Tom prilikom je konstatovao da uvažava Skandinaviju, ali da smo mi drugačiji od Skandinavaca i da ne možemo da slijepo prepisujemo njihove programe i primjenjujemo ih na djeci. Ocijenio je da strategija ne može da se piše od izbora do izbora, već na duži period, i da institucije moraju da učestvuju u strategiji pod jednom koordinacijom a koordinator svega mora biti predsjednik Vlade.

Predsjednik Odbora dr Srđan Pavićević, uključujući se ponovo u diskusiju, istakao je da se nasilnik ne rađa, nego ga stvaraju porodica, škola i društvo.

Poslanica Milosava Paunović, članica Odbora, u svom izlaganju, između ostalog, ocijenila je da je Crna Gora društvo koje, nažalost, reaguje na posljedicu, a ne liječi uzrok. Kaže da ne prihvata kolektivnu odgovornost i da je potrebno promijeniti zakonodavnu politiku prema maloljetnicima. S tim u vezi, rekla je da izricanje kazne maloljetniku znači da je on već izrastao u ozbiljnog kriminalca koji je učinio krivično djelo pa je ta situacija još teža, jer se taj maloljetnik upućuje na izdržavanje kazne sa punoljetnim licima, često okorelim kriminalcima tako da odatle izađe još gori. Svoju argumentaciju potkrijepila je navodeći brojne primjere sa kojima se srijetala u praksi i, na kraju, je konstatovala da je ključ u tradicionalnoj porodici i tradicionalnom vaspitanju.

Poslanica dr Tamara Vujović, članica Odbora, u svom izlaganju, između ostalog, je istakla da dijete u najranijem uzrastu mora da zna šta mu je dopušteno, a šta nije, kao i da se u sve mlađoj dobi konstatuju psihoze kod djece i da je agresija sve veća. Zbog toga predlaže da se uvede ozbiljan, podzakonodavni nadzor, jer protok vremena uslovljava da se zakoni mijenjaju. S tim u vezi, važno je, smatra poslanica Vujović, da se žrtva obavijesti o statusu svog slučaja, i da dijete koje ispolji nasilničko ponašanje mora da se uputi na opservaciju školskom psihologu, ali i u zdravstvenu ustanovu, odnosno dječijem timu, gdje će se to evidentirati. Nasilnici trebaju biti prepoznati i targetirani. Ocijenila je da su se konkretne mjere, koje je sada preduzelo Ministarstvo prosvjete, a odnose se na uvođenje besplatne telefonske linije za prijavu nasilja i uvođenje asistenta u nastavi za suzbijanje nasilja, trebale ranije preduzeti. Istakla je da nas, nažalost, posljedice primoravaju na brzu akciju. Smatra da je veoma važno da se odvoje mentalni poremećaji od poremećaja ponašanja kod zdrave djece. Zalaže se za povećanje broja psihologa u školama, kao i da stručnjake treba vratiti u institucije i adekvatno ih platiti i da to treba da postane jedno od strateških opredjeljenja Crne Gore. Smatra da djecu treba učiti empatiji i da se mora za maloljetno dijete napraviti razlika između dobra i zla. Rekla je da se vršnjačko nasilje, danas, razlikuje od vršnjačkog nasilja od prije 10 ili 15 godina a s obzirom da, danas, djeca provode mnogo vremena u virtuelnom svijetu mnogo je i vršnjačkog nasilja na društvenim mrežama. S tim u vezi, smatra da strateški dokumenti koji se odnose na ovu oblast, treba da budu anticipativni da bi mogli da predvide kakve nove opasnosti mogu da vrebaju. Kazala je da se kroz časove građanskog obrazovanja, fizičke kulture, u omladinskim centrima može raditi na razvijanju zajedništva kod djece i mladih. U vezi sa tim, kao pozitivan primjer, poslanica Vujović, je navela rad omladinskog centra u Herceg Novom.

Specijalista dječje adolescentne psihijatrije i direktor Centra za autizam, razvojne smetnje i dječju psihijatriju dr Ivan Krgović, uključujući se ponovo u diskusiju, istakao je da kažnjivost djece treba da bude adekvatna uzrastu, ali isto tako moraju da se uvažavaju djeca sa razvojnim kašnjenjem. Smatra da nije problem u strategijama, već u nedostatku

evaluacije i sistema kontrole. Na taj način bi znali što je, na primjer, urađeno sa određenom porodicom, ko ih je obilazio i što je, tom prilikom, utvrđeno.

Viša policijska inspektorka za suzbijanje nasilja u porodici Snežana Vujović, kazala je da je Zakon o oružju u Crnoj Gori jako liberalan i da je po važećem zakonu, dovoljno da imate 18 godina i da aplicirate za posjedovanje oružja. Rekla je da je u Crnoj Gori lakše dobiti dozvolu za nošenje oružja nego dozvolu za upravljanje motornim vozilom.

Državna sekretarka u Ministarstvu zdravlja Slađana Ćorić, uključujući se ponovo u diskusiju, istakla je da je Strategijom za rani razvoj predviđeno, između ostalog, i formiranje nacionalnog tijela za kontrolu implementacije Strategije. Pomenuto tijelo će činiti, pored ostalih, i tri ministarstva, što može da bude dobar primjer i za druga strateška dokumenta.

Izvršna direktorica NVO Udruženje Roditelji Kristina Mihailović, uključujući se ponovo u diskusiju, između ostalog, rekla je da u svakoj opštini treba da postoji psiholog dostupan za porodicu, jer je važno da kada se dijete obrati i kada traži određenu podršku da ima te servise na raspolaganju. Kada je riječ o kaznama, istakla je da porodica, škola, centri za socijalni rad treba da pomognu djetetu koje pokazuje određeno devijantno ponašanje, a ne čekati da dijete napuni 14 ili 12. godina porodica. Potrebno je reagovati kada se primijete prvi problemi u ponašanju djeteta.

Ministar sporta i mladih Vasilije Lalošević, uključujući se ponovo u diskusiju, istakao je da Ministarstvo sporta i mladih godinu dana dijeli „evropske kartice” po omladinskim centrima i školama. Upoznao je prisutne da je podijeljeno oko 30 hiljada, jer su potpisali ugovore sa pozorištima, nacionalnim parkovima, saobraćajnim preduzećima, galerijama, muzejima. Na taj način se razvijaju prave vrijednosti kod djece i mladih.

Predsjednica Unije srednjoškolaca Lana Lješковиć, uključujući se ponovo u diskusiju, rekla je da se zalaže za izmjene i dopune zakona u djelovima koje se odnose na predmetnu oblast, ali uz poštovanje Konvencije o pravima djeteta. Rekla je da se ne može očekivati od roditelja u Crnoj Gori, od kojih neki rade po 12 sati dnevno, dva ili tri posla, kako bi prehranili djecu, da će oni da sprovedu kampanju „birajmo šta gledamo.” Rekla je da mi hoćemo da impliciramo da roditelji treba da se bave svojom djecom, ali moramo da poradimo i na tome da to što se plasira bude što bezbjednije. Konkretna strategija i sve ostalo o čemu smo danas razgovarali, želimo da se sprovede, koliko god da je to moguće, a ako ne, da dođemo do neke alternative koja će poboljšati položaj djece, roditelja, nastavnika i svih nas u Crnoj Gori, rekla je Lješковиć.

Poslanica Valentina Minić, uključujući se ponovo u diskusiju, između ostalog, istakla je značaj edukacije nastavnog kadra, kako bi oni znali da na pravi način reaguju na nasilje. S tim u vezi, naglasila je da je za organizaciju edukativnih programa, za nastavni kadar, važna uloga psihologa i nadležnih institucija.

Poslanica dr Tamara Vujović, članica Odbora, uključujući se ponovo u diskusiju, između ostalog, rekla je da je važno prepoznati prvo ponašanje koje ukazuje na nasilničko. S tim u vezi, predložila je da se uz postojeće sistematske preglede, makar jednom godišnje uvede skrining mentalnog zdravlja, a u slučaju primjećivanja nekih

promjena ponašanja i češće, i da o tome treba voditi evidenciju u školi i u tom centru, koji će se nalaziti u okviru domova zdravlja.

Poslanica Milosava Paunović, članica Odbora, uključujući se ponovo u diskusiju, predložila je da nadležne institucije preduzmu konkretne mjere i radnje kako bi se spriječila prodaja cigareta i alkohola maloljetnom licu, kao i uplaćivanje tiketa u kladionicama. S tim u vezi, predložila je da se uputi apel inspekcijskim službama, da preduzmu potrebne mjere, jer su djeca laka meta za njihovo kriminalno oblikovanje.

Generalni direktor Direktorata za opšte srednje obrazovanje, stručno obrazovanje i cjeloživotno učenje u Ministarstvu prosvjete Slobodan Savović, uključujući se u diskusiju, između ostalog, je rekao da u katalogu programa Zavod za školstvo, za ovu godinu ima licenciranje ili akreditovanje do 22 obuke iz oblasti prevencije nasilja. Taj program se kontinuirano obavlja. Oblasti koje se odnose na nasilje zastupljeni su u određenim izbornim predmetima. Takođe je rekao da procedura i protokoli, kao odgovor na vršnjačko nasilje i druge oblike remećenja discipline, postoje u školama, kao i da je cilj prevencija.

Predsjednik Odbora dr Srđan Pavićević, uzimajući učešće u diskusiji, između ostalog, je naglasio da su sve diskusije učesnika bile vrlo inkluzivne i dinamične. Naglasio je da je nasilje postala masovna pojava, navodeći primjere da je u Americi bilo 198 ubistava, a da u prosjeku imaju dva masovna ubistva dnevno. Ni jedna generacija kod nas nije odrasla, a da nasilje nije bilo prisutno u porodici ili van nje i na to je uglavnom uticala porodica. Naglasio je da je školstvo destruktivno do nakaznosti, do abnormalnosti i da se došlo u situaciju da djeca ocjenjuju profesore. To je društvena anomalija. Društvo koje je na "bolovanju 20 godina", kao naše, ne može se oporaviti za tri dana.

Na kraju sjednice, konstatovano je da će Odbor, u skladu sa članom 73 stav 5 Poslovnika Skupštine Crne Gore, sačiniti izvještaj koji će sadržati ocjene i stavove i dostaviti ga nadležnim institucijama na dalju realizaciju.

Sjednica je završena u 13 sati i 33 minuta.

**Sekretarka Odbora za zdravstvo,
rad i socijalno staranje**
Snežana Kaluđerović

**Predsjednik Odbora za zdravstvo,
rad i socijalno staranje**
Dr Srđan Pavićević